

วิถี คติ ความเชื่อและภูมิปัญญาชาวไทยเชื้อสายจีนกับการจัดพื้นที่
ศาสนสถานชุมชน ศาลเจ้าจีน ในพื้นที่ วัฒนธรรมลุ่มน้ำ
บางปลาสร้อย - ชลบุรี เขตบางปะกง - ฉะเชิงเทรา

The path of faith and wisdom of Thai - Chinese descent
with space management, religious area, community, and Chinese shrine
in the area of Bangplasoi - Chonburi, Bang Pakong - Chachoengsao

❖ สมาน สรรพศรี ❖

วิถี คติ ความเชื่อและภูมิปัญญาชาวไทยเชื้อสายจีน กับการจัดพื้นที่ ศาสนสถาน ชุมชน ศาลเจ้าจีน ในพื้นที่ วัฒนธรรมลุ่มน้ำ บางปลาสร้อย - ชลบุรี เขตบางปะกง - ฉะเชิงเทรา

The path of faith and wisdom of Thai - Chinese descent with space management, religious area, community, and Chinese shrine in the area of Bangplasoi - Chonburi, Bang Pakong - Chachoengsao

❖ สมาน สรรพศรี¹ ❖

บทคัดย่อ

จากอดีตบรรพบุรุษชาวไทยเชื้อสายจีน ในยุคแรกของการอพยพจากจีนแผ่นดินใหญ่ เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนชายทะเลบางปลาสร้อยและปากอ่าวแม่น้ำบางปะกง มีอาชีพเป็นลูกจ้าง และชาวประมง ต่อมาเริ่มทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า โดยใช้ฐานระบบเครือข่ายแบบตระกูลแซ่ ด้วยระบบเครือญาติที่อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่หมู่บ้านหรือเมืองเดียวกัน ทำให้ชุมชนชาวจีนมีฐานะดีขึ้น ทำให้มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนชาวจีนซึ่งเกิดการย้ายพื้นที่และการขยายตัวของพื้นที่ตลาด จากปากแม่น้ำบางปะกงขยายตัวไปตามริมฝั่งแม่น้ำจนเข้าสู่เขตอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา รวมทั้งบางปลาสร้อยก็ขยายตัวจากซอยสะพานตามริมทะเลเข้าสู่ตลาดบนตลาดล่างชุมชนหน้าวัดใหญ่อินทาราม ทำให้บริเวณนี้กลายเป็นแหล่งชุมชนของชาวจีนที่มีขนาดใหญ่ ดังนั้นการศึกษาคติความเชื่อและภูมิรู้ชาวไทยเชื้อสายจีน ในพื้นที่วัฒนธรรมลุ่มน้ำ กับการจัดพื้นที่ศาสนสถานชุมชน ศาลเจ้าจีน ในเขตบางปะกง ฉะเชิงเทรา - บางปลาสร้อย ชลบุรี จึงเป็นการศึกษาพื้นฐานความเชื่อความศรัทธาดั้งเดิมของชาวจีนในพื้นที่ที่มีต่อบรรพบุรุษ องค์เทพต่างๆ ทั้งแนวคิดเรื่องการไหว้ ฟ้าดิน และความต้องการสถานที่อันเป็นศูนย์รวมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ โดยมีศาลเจ้าเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีน ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อในชนบประเพณี

จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาการศาลเจ้าในวัฒนธรรมลุ่มน้ำ ประกอบด้วย แนวคิดที่ 1 เป็นกลุ่มสถานที่ไหว้ฟ้าดินเขตเมืองหลักสี่ทิศของอำเภอเมือง แนวคิดที่ 2 กำเนิดอาคารสิ่งก่อสร้างศาลเจ้า ในระยะเริ่มต้น บางแห่งนำเอาเฮี้ยห่วย (ซ็ูรูป) กระถางรูป หรือผงซ็ูเ้ารูป มาจากเมืองจีน หรือจากศาลเจ้าใหญ่นำมาบูชา เริ่มจากศาลเจ้าขนาดเล็ก หลังคามุงจากมาเป็นโครงสร้างไม้ จนพัฒนามาเป็นอาคารทรงตึก ก่ออิฐถือปูน ลักษณะรูปแบบของศาลเจ้า เป็นสถาปัตยกรรมสกุลช่างแต่จีวเป็นต้นแบบในการพัฒนาและคลี่คลายขยายขนาดและจำนวนชั้น ในช่วงหลังต่อมา มีรูปแบบ การสร้างสรรค์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ตกแต่งสวยงาม มีการรับอิทธิพลแบบแผนคติความเชื่อจากศิลปะศาลเจ้าจีนต้นแบบ มีคุณค่าทางความงามความวิจิตรของฝีมือช่างที่เป็นช่างท้องถิ่นและช่างรับเหมาจากนอกพื้นที่ โดยศาลเจ้าจีนปรากฏอยู่ทั่วไปนั้น นอกจากเป็นสถานที่พึ่งทางใจตามคติความเชื่อประเพณีดั้งเดิม ศาลเจ้าจีน ยังมีคุณค่าทางศิลปกรรมความงามความวิจิตรเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่มองเห็นได้ คงอยู่เป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาวจีนในวัฒนธรรมลุ่มน้ำ

คำสำคัญ : ภูมิปัญญา, การจัดพื้นที่, ศาสนสถานชุมชน, วัฒนธรรมลุ่มน้ำ

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาในเทศศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

According to the immigration from mainland, China, Thai-Chinese ancestors settled in the seaside of Bangplasoi and Ao Bang Pakong River working as employees, fishermen. Later they began trading goods by using network system of family surname "SAE" who migrated from the same village of mainland. This made Chinese community has a better life and increased in the number of Chinese people to expand the marketing area from Ao Bang Pakong River, along the river, to the district of Chachoengsao including Bangplasoi. Bangplasoi was expanded the area by constructing bridges along the seaside into the market (Talaat Bon and Talaat Lang) and community in front of Wat Yai Intharam Royal Monastery which made this area become the largest Chinese community. Therefore, the study of beliefs and knowledge of Thai-Chinese people in the area of cultural watershed with space management, religion, and Chinese shrine of Bang Pakong - Chachoengsao and Bangplasoi - Chonburi is the study of the traditional faith beliefs of the Chinese in the area and the idea of worshiping the earth and the need to place a sacred center for rituals according to faith. The shrine is a cultural area of the Chinese community which occurs from the belief in tradition.

The study found that the development of the Shrine in Watershed Culture consisted of two concepts as the following: the first concept is as a group of place that worshiping the earth in four main directions of city. The second concept is constructing shrines by using wood as structures to create small shrine and worshiping incense ash from China or main shrine. Then, the wooden structure of shrine was developed to brick building styles of the shrine which is the architecture of the Chaozhou as a model to develop and expand the size including the number of floors. Moreover, sculpture, painting, and beautiful decoration, which influenced by the traditional beliefs of Chinese art, are arranged in the shrine. This is valuable to the beauty of craftsmanship, local craftsmen, and contractors from outside area. In addition to being a spiritual place, according to traditional beliefs, Chinese shrines are also valuable in the arts, beauty, and magnificent as a visible cultural evidence including to remain a historical traces of Chinese culture and traditions in the watershed

Keywords : Wisdom, Space, Community Places, Watershed Culture

บทนำ

วิถี คติ ความเชื่อและภูมิปัญญาชาวไทยเชื้อสายจีน กับการจัดพื้นที่ ศาสนสถานชุมชนศาลเจ้าจีน ในพื้นที่วัฒนธรรมลุ่มน้ำบางปลาสร้อย-บางปะกง : สภาพเมืองชุมชนชาวน้ำลุ่มน้ำบางปะกง มีพื้นที่อยู่บริเวณอำเภอบางปะกง ส่วนบางปลาสร้อย ชื่อเดิมคือเมืองบางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรีในปัจจุบัน วัฒนธรรมแห่งลุ่มน้ำอาจกล่าวได้ว่าเป็นปฐมบทที่สำคัญในการถือกำเนิดเป็นการรวมตัวของกลุ่มคนไม่มาก ขยายตัวเพิ่มปริมาณจนพัฒนาเป็นเมืองใหญ่ตั้งปรากฏให้เห็นของชุมชนสำคัญๆ ของโลกมาแล้ว

การสืบค้นหารวบรวมข้อมูลสาระความเคลื่อนไหวความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเกี่ยวกับรากและวิถีทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญมาก อัตลักษณ์ (Identity) ความเป็นตัวตนของตนเอง ในความเป็นชุมชนริมน้ำบริเวณ บางปลาสร้อย บางปะกง ซึ่งคำว่า อัตลักษณ์ ชุมชนริมน้ำหมายถึงลักษณะเด่นทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตประเพณี ภูมิรู้ ภูมิปัญญาเฉพาะตัวของการตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่มริมทะเล ปากอ่าวไทย แม่น้ำบางปะกง และยังมีลำคลองหลายสายเชื่อมสัมพันธ์เป็นวิถีชุมชนริมน้ำ ซึ่งถือได้ว่าเป็นชุมชนฐานน้ำ หรือเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์กับน้ำ โดยการศึกษาครอบคลุมชุมชนเมือง ตลาด ศาลเจ้าจีน ชุมชนชาวจีนที่ตั้งอยู่ริมทะเลบางปลาสร้อย จนถึงปากอ่าว แม่น้ำบางปะกง

รูปแบบและองค์ประกอบทางวัฒนธรรมความเชื่อประเพณีของชุมชนชาวจีนเหล่านี้ สะท้อนถึงภูมิหลังทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ นิเวศวิทยา และขนบธรรมเนียมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนฐานน้ำ ตลาดน้ำ การค้าขายทางน้ำ ริมทะเล ปากอ่าว แม่น้ำบางปะกง เป็นตลาดที่มีความเคลื่อนไหวมาก มีมากกว่าตลาดบกในช่วงแรก ต่อมาเกิดนโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสู่หัวเมืองภาคตะวันออกทางบก การขนส่ง เปลี่ยนจากเรือ มาสู่รถยนต์ ส่งผลให้ชุมชนฐานน้ำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ของชาวจีน ปรับเปลี่ยนเป็นชุมชนฐานบก ซึ่งมีผลกระทบทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมศิลปวัฒนธรรมอีกด้วย

การเกิดชุมชนชาวจีนในจังหวัดชลบุรีและในบางปลาสร้อย

ชาวจีนในสยามประเทศหรือในประเทศไทยมีลักษณะรูปแบบที่คล้ายกันคือบรรพบุรุษมีการอพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ ชาวจีน ยุคแรกๆ ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจำแนกตามกลุ่มภาษาได้ 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ฮกเกี้ยน แคะ (ฮากกา) ไทหล่า

แต้จิ๋ว และกวางตุ้ง โดยมีกลุ่มภาษาแต้จิ๋วมีจำนวนประชากรมากที่สุดและตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยเข้าสู่พื้นที่ชุมชนตามหัวเมือง อำเภอต่างๆ แทบทุกจังหวัด

จังหวัดชลบุรี เรียกกันสั้นๆ ว่า “เมืองชล” เป็นจังหวัดขนาดใหญ่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นมีความสำคัญทางเศรษฐกิจการค้าอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวชายทะเล ตะวันออก เป็นแหล่งเกษตรกรรมปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา รวมทั้งเป็นที่ตั้งท่าเรือน้ำลึก แหลมฉบังและแหล่งอุตสาหกรรมโรงงานที่สำคัญ ตามประวัติปรากฏหลักฐานว่า เมืองชลบุรีมีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมเป็นเมืองเล็กๆ หลายเมือง ได้แก่ เมืองบางทราย เมืองบางปลาสร้อย และเมืองบางพระ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้รวบรวมเมืองดังกล่าวเข้าด้วยกันเป็นจังหวัดชลบุรี จังหวัดชลบุรีมีชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่อาศัยอยู่ทุกอำเภอสังเกตจากการสร้างศาลเจ้าและจำนวนร้านค้าขายมีป้ายเป็นภาษาจีนในตลาดชุมชนในเขตอำเภอต่างๆ ทั้ง 11 อำเภอคือ อำเภอเมืองชลบุรี อำเภอหนองใหญ่ อำเภอนันทนาค อำเภอบ้านบึง อำเภอพานทอง อำเภอบ่อทอง อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ อำเภอเกาะสีชัง และอำเภอเกาะจันทร์

พื้นที่ริมทะเลในเขตอำเภอเมืองชลบุรี รวมถึงบริเวณชุมชนบางปลาสร้อยนั้นจึงมีชอยจำนวนมาก เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมากกว่าร้อยปี ชาวบ้านประกอบอาชีพชาวประมง บางส่วนทำมาค้าขายแลกเปลี่ยนชอยสะพานต่างๆ โดยมีชื่อเรียกเฉพาะในบริเวณริมทะเลแถบนี้ เรียกว่า ชุมชนบ้านสะพาน ในสมัยก่อนมักสร้างบ้านเรือนอยู่ในทะเลและจะสร้างสะพานไม้ลัดเลาะเป็นทางใช้ในชีวิตประจำวัน ลงไปในทะเลเป็นทางเดินเชื่อมต่อกัน จากแนวถนนวิจิตรปราการ เพื่อใช้เป็นเส้นทางสัญจรของประชาชนที่อาศัยอยู่สองฝั่งสะพานลงสู่ทะเล ประกอบกับในชอยนี้มีศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนตั้งอยู่ที่ต้นชอยและท้ายชอย คือ ศาลเจ้าอภิญญาปิ่นเกล้า อยู่ต้นชอยและศาลเจ้าที่ตีแปบอยู่ท้ายชอย จึงเป็นที่มาของคำว่า “สะพานศาลเจ้า” เมื่อก่อนที่ยังไม่มีถนนสุขุมวิท “ท่าเรือพลี” เป็นท่าเรือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ เพราะเป็นท่าเรือสำหรับเรือฉลอมและเรือกลไฟ รับส่งสินค้า และรับส่งผู้โดยสารระหว่างชลบุรี-กรุงเทพฯ และจังหวัดอื่นๆ จึงเป็นที่มาของ “ท่าเรือพลี”

ปัจจุบัน “ท่าเรือพลี” เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีความเข้มแข็งบนวิถีชุมชนชาวเลดั้งเดิมที่มีมาแต่อดีตกาลเป็นที่ตั้งของท่าเรือประมงที่ให้ผลผลิตทางทะเลหล่อเลี้ยงผู้คนในชุมชนชายทะเลชลบุรีและพร้อมจะเป็น “ตลาดประมงท่าเรือพลี” แหล่งรวมอาหารทะเลแห่งใหม่ของจังหวัดชลบุรี และภาคตะวันออก ตลาดประมงท่าเรือพลี ตลาดนัดของทะเลสดอำเภอเมืองชลบุรี ท่าเรือพลี ตลาดอาหารตั้งอยู่ในอำเภอเมืองชลบุรีและจังหวัดฉะเชิงเทรา บริเวณแถบบางปะกง จากปากอ่าวน้ำบางปะกงจนไปถึงท่าเรืออำเภอบ้านโพธิ์ ฉะเชิงเทรา สัมผัสได้กับวิถีชีวิตชุมชนสองฝั่งบางปะกง มีระบบนิเวศที่น่าสนใจความเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ จากชาวประมงชายฝั่งวิถีเกษตรกรรมริมน้ำสู่อุตสาหกรรมการขายเพื่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมโกดังเก็บสินค้า ถังน้ำมันขนาดใหญ่ เรือเดินทะเลบรรทุกทุกแก๊สและน้ำมัน ฯลฯ

การขยายตัวของชุมชน เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลาอันช้านาน มาตรการขยายจำนวนประชากรของชาวจีนที่กำเนิดบนพื้นแผ่นดินไทยก็เพิ่มมากขึ้นกลายเป็นชุมชนขนาดย่อมโดยพื้นฐานความเชื่อความศรัทธาดั้งเดิมที่มีต่อองค์เทพต่างๆ และต้องการสถานที่อันเป็นศูนย์รวมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ สิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า ศาลเจ้า (Shrine) อาคารสำหรับรูปเคารพ เซียน เทพเจ้า เทพารักษ์ สิ่งสถิตอยู่เพื่อปกป้องรักษาคุ้มครองรวมจิตใจ จึงเกิดขึ้น ซึ่งเป็นงานศิลปกรรมอันประกอบไปด้วย สถาปัตยกรรม ประติมากรรม ปูนปั้นประดับ จิตรกรรมภาพวาดประดับอาคาร ศาลเจ้า จึงเป็นหลักฐานสำคัญเชิงวิวัฒนาการ สะท้อนสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของชาวจีนอพยพรุ่นแรกสู่ชาวไทย เชื้อสายจีนซึ่งเกิดบนพื้นแผ่นดินไทย แต่ยังคงรักษาคติความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่นผ่านทางพิธีกรรมประเพณีต่างๆ นอกจากนี้ที่กล่าวมา ศาลเจ้ายังมีความสำคัญในมิติของความเป็นแหล่งศิลปกรรมท้องถิ่นภายในพื้นที่ ประวัติชุมชนชาวจีนชลบุรี ผสมกลมกลืนเข้ากับเชื้อสายไทยในชลบุรีคติความเชื่อและภูมิรัฐของวัฒนธรรมชาวน้ำไทยจีนในเขตบางปะกง - บางปลาสร้อย การศึกษาวิถี คติความเชื่อและภูมิปัญญาชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่วัฒนธรรมกลุ่มนี้ กับการจัดพื้นที่ ทางศาสนาสถานชุมชน ศาลเจ้าจีนจึงเป็นสาระสำคัญในการค้นหาภูมิลักษณะที่ยังคงดำรงอยู่

นอกจากนี้พื้นที่บางปลาสร้อยในอดีต เป็นเมืองขนาดใหญ่ ครอบคลุมหลายพื้นที่รวมถึงบางปะกง มีความสำคัญทาง

เศรษฐกิจการค้าอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวชายทะเลตะวันออก ที่มีชื่อเสียงมาช้านาน เป็นแหล่งเกษตรกรรม ปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา รวมทั้งเป็นที่ตั้งท่าเรือน้ำลึก แหลมฉบัง และแหล่งอุตสาหกรรมโรงงานที่สำคัญ ตามประวัติปรากฏหลักฐานว่าเมืองบางปลาสร้อยและบางปะกง มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมเป็นเมืองเล็กๆ หลายเมือง ได้แก่ เมืองบางทราย เมืองบางปลาสร้อย และเมืองบางพระ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้รวบรวมเมืองดังกล่าวเข้าด้วยกันเป็นจังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่อาศัยอยู่ สืบเนื่องจากการสร้างศาลเจ้าและจำนวนร้านค้าขายในตลาดชุมชนทั่วไป โดยบางปลาสร้อยนี้มีพื้นที่บริเวณติดชายทะเลชลบุรี ถือเป็นพื้นที่ว่างเปล่า ดังนั้นใครมีความประสงค์ต้องการเข้าไปอยู่อาศัยปลูกบ้าน สร้างสะพานยื่นลงไปบนดินเลนริมทะเลก็ทำได้ เนื้อที่สองข้างสะพานสามารถนำเรือหาปลาของตนเอง มาทอดเรือไว้ได้ไม่มีโจรลักขโมย หากมีการสร้างสะพานต่อยื่นออกไปอีกเจ้าเดิมก็เอื้อเพื่อให้สร้างต่อไป ได้ได้เสมอต่างก็รับรู้ร่วมกันว่าเป็นของส่วนรวม

จากความสัมพันธ์การเชื่อมโยงวัฒนธรรมของชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่สู่เกาะประเทศตลอดจนถึงประเทศไทยที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความสนใจรวบรวมข้อมูลย่อยในระดับชุมชนเฉพาะบางปลาสร้อยและบางปะกง โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาศาลเจ้าจีน ซึ่งมีความสำคัญเป็นสถานที่มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของชาวจีนเข้ามาประกอบกิจกรรมตามประเพณีวันสำคัญตลอดทั้งปี

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาประวัติการกำเนิดชุมชนจีนในย่านบางปลาสร้อยและบางปะกง
2. ศึกษา การตั้งถิ่นฐานชุมชนจีนบางปลาสร้อย และบางปะกง ศึกษาคติความเชื่อวัฒนธรรมสามน้ำ ต่อชุมชนบางปลาสร้อย และบางปะกง การตั้งถิ่นฐาน การปรับตัวเข้ากับชุมชน การรับวัฒนธรรมพื้นถิ่นชาวชลบุรีบางปลาสร้อย และบางปะกง
3. ศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมศาลเจ้าจีน ที่ปรากฏทางกายภาพ รูปแบบทางศิลปกรรมความงาม ความเชื่อแฝงที่ปรากฏในศิลปกรรมระดับตกแต่ง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ศาลเจ้าจีนเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่มองเห็นได้ คงอยู่ เป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยจีนในเมืองชลบุรี การศึกษาถึงประวัติการกำเนิดศาลเจ้า การศึกษาคติซึ่งเป็นแบบอย่างหรือแนวทางที่ถือปฏิบัติคตินิยม แบบอย่างความคิดเห็น ความเชื่อต่อการออกแบบทาง สถาปัตยกรรมและศิลปตกแต่ง ก่อสร้างศาลเจ้าจีน หรือ วิธีการคิดรวมกันที่เป็นลักษณะของกลุ่มชน ความคิดความเชื่อ ประวัติการกำเนิดการพัฒนาการของคติความเชื่อ จะช่วยให้ เข้าถึงภูมิรู้ของวัฒนธรรม 2 ลุ่มน้ำได้

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาคติความคิดความเชื่อประวัติการกำเนิดชุมชนจีน ในย่านบางปลาสร้อย และบางปะกง ศึกษารูปแบบการอพยพ การตั้งถิ่นฐาน การปรับตัวเข้ากับชุมชน การรับวัฒนธรรมพื้นถิ่น ชาวชลบุรีบางปลาสร้อย ศึกษารูปแบบการสร้างตัวทางการค้าขาย สร้างถิ่นฐานชุมชนจีนบางปลาสร้อย - บางปะกง บทบาทของ ศาลเจ้าในการเป็นศูนย์กลางรวมใจต่อชุมชนสังคมของชาวจีน ในชุมชนจีนบางปลาสร้อย การเลือกสถานที่ตั้ง รูปแบบ ประวัติ ความเป็นมา คติความเชื่อ คุณค่าทางศิลปกรรมขอบเขตด้าน พื้นที่ของศาลเจ้า การผสมผสานวัฒนธรรมไทย จีนร่วมสมัยในปัจจุบัน

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. ขั้นการสำรวจศึกษามีแนวทางดังนี้
 - (1) ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - (2) ศึกษาสำรวจข้อมูลภาคสนาม ถ่ายภาพ ชุมชนบาง ปลาสร้อย และบางปะกง
 - (3) สัมภาษณ์ประชากรในพื้นที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อมูล และหลักฐาน
 - (4) บันทึกวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจในเบื้องต้น พร้อมบันทึกวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ชุมชนได้แก่ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ผู้มีบทบาททางวัฒนธรรม เป็นต้น
 - (5) ศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมศาลเจ้าจีน ที่ปรากฏทางกายภาพ รูปแบบทางศิลปกรรม ความงาม ความเชื่อแฝงที่ปรากฏในศิลปกรรม ประดับตกแต่งจัดระเบียบของข้อมูลตามประเภท

รูปแบบที่ได้รับทางศิลปการตกแต่ง และลักษณะ ทางสถาปัตยกรรม

2. ขั้นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และกำหนด แนวทางวิธีการจัดการข้อมูล

- (1) วิเคราะห์ ศึกษาความคิดความเชื่อประวัติการกำเนิด การพัฒนาการศาลเจ้าจีนในชุมชน บางปลาสร้อย บางปะกง
- (2) วิเคราะห์ถึงความเกี่ยวข้องกับการรับอิทธิพลการ ปรับตัวเข้ากับชุมชนเดิมผู้มีบทบาท ผู้บริจาค ก่อสร้างศาลเจ้า การดำรงรักษาการพัฒนา ศาลเจ้าจีน
- (3) วิเคราะห์ ศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรม ศาลเจ้าจีน รูปแบบทางศิลปกรรมความงาม ความ เชื่อแฝงทางศิลปการตกแต่ง และลักษณะทาง สถาปัตยกรรม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า คติความเชื่อและภูมิรู้ชาวไทยเชื้อสายจีน ในพื้นที่วัฒนธรรมลุ่มน้ำ กับการจัดพื้นที่ศาสนสถานชุมชน ศาลเจ้าจีน ในเขตบางปะกง ฉะเชิงเทรา - บางปลาสร้อย ชลบุรี อัตลักษณ์จีนในพื้นที่สาธารณะ:วัฒนธรรมลุ่มน้ำ มีการกำเนิด และพัฒนาการสัมพันธ์ตามคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีน ชุมชนชาวจีนมีลักษณะรูปแบบที่คล้ายกันคือบรรพบุรุษมีการ อพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ ชาวจีนทั้งสองลุ่มน้ำส่วนใหญ่ ยังคงสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีจีน ทั้งที่เป็นนามธรรมและ รูปธรรม อาทิ คติต่างๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเวทดา การเคารพ กราบไหว้ ฟ้าดินในสวรรค์และเทพเจ้า ลัทธิเต๋า ขงจื้อ พุทธ ศาสนาฝ่ายมหายาน ความเชื่อ พลังหยินหยาง การนับถือวิญญาณ คติความเชื่อการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ การเคารพบูชา บรรพบุรุษ ในวิถีการดำเนินชีวิต การจัดงานประเพณี ชาวจีน ในวัฒนธรรมลุ่มน้ำต่างก็มีการอนุรักษ์ สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จากแผ่นดินใหญ่ พัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์วัฒนธรรมจีนแบบ ร่วมสมัย ปรับเข้าสู่วิถีชีวิตในสังคมใหม่ ความเชื่อการสืบทอด อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมจีน ร่วมดังกล่าวล้วนเป็นการแสดง อัตลักษณ์จีนในพื้นที่สาธารณะ:บริเวณวัฒนธรรมลุ่มน้ำ ในเขต บางปะกง ฉะเชิงเทรา - บางปลาสร้อย ชลบุรีทั้งสิ้น

จากการวิเคราะห์ ศึกษาความคิดความเชื่อคติความเชื่อและ ภูมิรู้ของวัฒนธรรมชาวน้ำไทยจีนในเขตบางปะกง - บางปลาสร้อย ประวัติการกำเนิดการพัฒนาการศาลเจ้าจีนในชุมชนบางปลาสร้อย บางปะกง คติความเชื่อและภูมิปัญญาชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ วัฒนธรรมลุ่มน้ำ วิเคราะห์ถึงความเกี่ยวข้องกับการรับอิทธิพล การปรับตัวเข้ากับชุมชนเดิมกับการจัดพื้นที่ ศาสนาสถานชุมชน ศาลเจ้าจีน ผู้มีบทบาท ผู้บริจาคก่อสร้างศาลเจ้า การดำรงรักษา การพัฒนาศาลเจ้าจีน วิเคราะห์ ศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรม ศาลเจ้าจีน รูปแบบทางศิลปกรรมความงาม ความเชื่อแฝง ทางศิลปะการตกแต่ง และลักษณะทางสถาปัตยกรรม ประเด็น กรอบความคิดชาวจีนที่ได้จากการวิจัยแบ่งได้ดังนี้

1) ชาวจีนบริเวณลุ่มน้ำทั้งสองยังคงสืบทอด คติ ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ตามแบบแผนแนวคิดจาก ปรัชญา อุดมคติ ขงจื้อ ลัทธิเต๋า พุทธศาสนาเถรวาท และจากคำบอกเล่าจาดำสืบต่อ จากบรรพบุรุษรุ่นแรกซึ่งอพยพจากเมืองจีนแผ่นดินใหญ่ พัฒนา ผสมผสานประยุกต์ให้เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพทางสังคม เพื่อการดำรงอยู่ให้ได้รับการยอมรับจากชุมชนชาวไทยดั้งเดิม อย่างไรก็ตามเมื่ออยู่ร่วมกับคนไทยก็รับเอาวัฒนธรรมไทย มาปรับใช้กับวัฒนธรรมเดิมของตน

2) ภูมิรู้เชิงวัฒนธรรมวิถีชาวน้ำ สู่การดำรงชีวิตในเขต บางปะกง - บางปลาสร้อย วัฒนธรรมชาวน้ำแม่น้ำบางปะกง ระบบนิเวศตามธรรมชาติ แหล่งน้ำจืด แหล่งน้ำเค็ม พื้นที่สองน้ำ ดินแดนสามน้ำ วิถีชีวิต ผู้คน ชุมชนชาวจีน ผู้คนชาวจีนในพื้นที่ วัฒนธรรมร่วมแห่งสายน้ำและท้องทะเล วิถีชีวิตความผูกพันที่ หล่อหลอมกำเนิดภูมิปัญญา แห่งสายน้ำ การดำรงอยู่ก่อตัวเป็น วัฒนธรรมจากระบบนิเวศชายฝั่งและท้องทะเล จนเรียกว่า วัฒนธรรมสามน้ำ คือ น้ำเค็ม น้ำกร่อย น้ำจืด ซึ่งสายน้ำนี้ ส่งผลเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนริมฝั่งน้ำ สัตว์น้ำชายฝั่ง

3) การประสานสัมพันธ์การเชื่อมสองวัฒนธรรมระหว่าง ไทย จีน ชาวจีน การปรับตัวให้เข้ากับความเชื่อถือตามธรรมเนียม ไทยเห็นพ้องคล้อยตามธรรมเนียมไทย จีน จึงหลอมรวมเข้า ด้วยกัน เกี่ยวพันจนแยกไม่ออกกับวิถีไทย

4) การค้าขายคือพลังทางเศรษฐกิจของชุมชน ปัจจัยสำคัญ ในการดึงดูดชาวจีนให้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานคือ มีผู้คนอยู่อาศัย มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทรัพยากรป่าไม้และ ป่าชายเลน พื้นฐานชุมชนดั้งเดิมอาชีพชาวไร่ ชาวนาน ชาวนาประมง

ชาวจีนจึงเลือกอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่ตาม ริมแม่น้ำบางปะกงเมืองฉะเชิงเทรา เส้นทางการค้าทางแม่น้ำ บางปะกง เป็นเมืองท่าค้าประมงท่าเรือพลี ชลบุรี บริเวณแห่งนี้ มีเส้นทางคมนาคมสะดวก ชาวจีนเลือกเป็นพ่อค้าคนกลาง ค้าขาย แลกเปลี่ยน ชาวจีน มีหัวธุรกิจ การทำมาค้าขาย ดำเนินกิจการเป็น ศูนย์กลางตัวแทนการค้าขายแลกเปลี่ยนโดยใช้ตลาด ศูนย์กลาง ชุมชนท้องถิ่น ตลาดมีความสำคัญ มีความจำเป็นในการดำรง ชีวิตประจำวัน

สายน้ำก็คือแม่น้ำบางปะกง สายน้ำผู้หล่อเลี้ยง สายน้ำ แห่งชีวิต หรือสายน้ำแห่งมังกร ตามคติของชาวจีน สายน้ำแห่ง มังกร ของเมืองแปดริ้ว เปรียบเทียบแม่น้ำบางปะกงเป็นสายน้ำ แห่งมังกร ซึ่งมีลักษณะคดโค้งไปมาดุจดั่ง พญามังกร พาดผ่าน เมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพืชพันธุ์ ธัญญาหาร ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานที่ดินให้สร้างวัดจีนแห่งหนึ่งขึ้นบริเวณเขาวราช คือ วัดเล่งเน่ยยี่ หรือ วัดมังกรกมลาวาส ในปัจจุบัน ตามหลักฮวงจุ้ย ของคณาจารย์ จินวังส์สมาธิวัตร (สกเห็ง) ผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้น โดยถือว่า วัดเล่งเน่ยยี่เปรียบเป็นตำแหน่งหัวมังกร และกำหนด ตำแหน่งท้องมังกรไว้ที่ วัดเล่งฮกยี่ จังหวัดฉะเชิงเทรา (พ.ศ. 2450 พระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาส แล้วได้พระราชทานนาม ว่า “วัดจีนประชาสโมสร”) สำหรับ ตำแหน่งหางมังกร อยู่ที่ วัดเล่งฮวยี่ หรือวัดมังกรบุปผาราม จังหวัดจันทบุรี ตำแหน่งต่างๆ ที่พระอาจารย์สกเห็งได้วางไว้ นั้น เป็นตำแหน่งของความอุดม สมบูรณ์ทั้ง ทรัพย์สิน เงินทอง การค้าขาย และความสมบูรณ์ของ ธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในบริเวณนั้นอย่างมีความสุข ตำแหน่งท้องมังกรนี้ได้ผสมผสานความเชื่อ ตำนาน เรื่องเล่า และประวัติศาสตร์ของสถานที่สำคัญต่างๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณริม แม่น้ำบางปะกง ทำให้เกิดการเรียกขานแม่น้ำบางปะกงว่า สายน้ำแห่งมังกร

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปดำเนินการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ แนวคิดการเกิดศาลเจ้า สามารถแบ่งออกเป็น 2 แนวคิด และ แนวทางการอนุรักษ์ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการกำเนิดศาลเจ้าบางปลาสร้อยชลบุรี แนวคิดที่ 1 เป็นกลุ่มสถานที่ไหว้ฟ้าดิน เขตเมืองหลัก

อำเภอเมือง เป็นจุดเริ่มต้นไม่มีการอัญเชิญองค์เทพเจ้าประดิษฐานเพื่อเคารพ แต่จะกราบไหว้ตามแนวคิดเรื่อง ฟาดิน ซึ่งมีแทนไหว้ตามแต่ละแห่งออกแบบ แต่หลักปรัชญาแนวคิดคือ การไหว้ฟาดิน เริ่มจากศาลเจ้าเป็นส่วนใหญ่ในระยะเริ่มต้น มีบางแห่งนำเอาเฮี้ยห้วย (ซีรูป) มาจากเมืองจีนซึ่งนำมาบูชาเป็นการส่วนตัว บางส่วนก็รวบรวมเก็บไว้ส่วนตัว ต่อมาประสบความสำเร็จ มีผู้มาเคารพ บางแห่งเกิดจากความศรัทธาของบุคคล เช่น ที่ตี (ฟาดิน) มี 4 มุมเมือง ที่ตี เป็นสถานที่ไม่มีองค์เทพเจ้า เฉพาะไหว้ฟาดิน มีขนาดเล็ก มีเพียงแทนไหว้ฟาดิน (คล้ายๆ ศาลเมืองของไทย) 4 มุมเมืองของชลบุรี เช่น ที่บ้านสวนมีประมาณ 70 กว่าปี สันนิษฐานว่า เริ่มมีมาพร้อมกับชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาตั้งชุมชนในอำเภอเมืองชลบุรี

ชลบุรี มี 4 แห่ง

- 1) ที่ตีบ้านสวนซอย 1
- 2) ที่ตีสี่แยกพนัสนิคม ซอย เขาน้อย
- 3) ที่ตีสะพานศาลเจ้า (หน้าโรงน้ำปลาหังซังฮะ) ฮกเกี้ยน
- 4) ที่ตีสะพานหลวง

2. แนวคิดการกำเนิดอาคารสิ่งก่อสร้างศาลเจ้า

ในระยะเริ่มต้นบางแห่งนำเอาเฮี้ยห้วย (ซีรูป) กระถางรูปหรือผงซีเถารูป มาจากเมืองจีน หรือจากศาลเจ้าใหญ่ นำมาบูชา แล้วก็พัฒนาเริ่มจากศาลเจ้าขนาดเล็ก หลังคามุงจากมาเป็นโครงสร้างไม้ จนพัฒนามาเป็นอาคารทรงตึก ก่ออิฐถือปูน ตกแต่งสวยงาม ลักษณะของศาลเจ้า เป็นสถาปัตยกรรมสกุลช่างแต้จิ๋ว แบบ ซี้เตี้ยมกิม (สี่ตำแหน่งทอง) ภาพภายในและภายนอกของศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ยศาลเจ้าในปัจจุบันเป็นศาลสร้างใหม่ตลอดจนมีการบูรณะ เป็นศาลที่ชาวจีนแต้จิ๋วในชลบุรีซึ่งมีความศรัทธาอย่างแรงกล้า มีกำลังทรัพย์มากพอ ร่วมกันวางแผนมีการกำหนดพื้นที่ก่อสร้างอาคารที่เป็นรูปแบบของศาลเจ้าและได้อัญเชิญเทพเจ้าประดิษฐานเพื่อกราบไหว้เคารพเป็นกลุ่มเทพที่มีชื่อมีความสำคัญ มีตำนานในประวัติศาสตร์ของจีน โดยแบ่งดังนี้

กลุ่มที่ 1 องค์ที่มีชื่อเรียกเฉพาะตัวเช่น ซำม่วงเอี้ย กวนอู

กลุ่มที่ 2 อาเนี้ย (เจ้าแม่) จะมีชื่อ เจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่เฮียงเต็กเนี้ยอาเนี้ย หมายถึง เจ้าแม่ลือทองปึงเซียนซือ ซาไห้จ้อ เปี้ยเซียน มีประวัติตำนาน

กลุ่มที่ 3 มีตำแหน่งไม่มีชื่อ ตามหัวไร่ปลายนากลุ่มแป๊ะกง ไม่มีชื่อเฉพาะ แต่งตั้งดูแลปกป้องรักษาระดับชาวบ้าน คนยากจน คำว่า แป๊ะกง เป็นชื่อตำแหน่ง (นายอำเภอ) ซึ่งไม่มีชื่อเฉพาะเริ่มในชนบทเล็กๆ เด็กแป๊ะกง กลางๆ กำเหยียงใต้ตี เป็นชื่อตำแหน่งการแบ่งระดับแป๊ะกง

1. เด็กแป๊ะ (ปลัด)

2. เลียง กว่า แป๊ะ กง

3. กำเหยียงใต้ตี (นายอำเภอ) เช่น กลุ่มแป๊ะกง ตั้งขึ้น

ตามหัวไร่ปลายนา แต่งตั้งดูแลปกป้องรักษาบ้านคนยากจน ศาลเจ้าส่วนใหญ่ มีการอัญเชิญติดตั้งรูปเคารพแป๊ะกงไว้ภายในศาลปูนเถ่ากง เป็นชื่อที่เรียกตามภาษาจีนแต้จิ๋ว ส่วนจีนกลางเรียกว่า เป็นโถวกง เป็นเทพเจ้าที่พบในเมืองไทย เป็นโถวกง และ ต้าเปือกง เป็นเทพองค์เดียวกัน เป็นเทพที่นักเดินเรือ ในสมัยราชวงศ์ซ่ง (ซ้อง) กราบไหว้กัน โดยมีชื่อเดิมว่า “โถวกง” ชื่อดังกล่าวเป็นเพียงตำแหน่ง เทพผู้ดำรงตำแหน่งนี้ จะแตกต่างกันไปตามบุคคล เวลา และสถานที่ ผู้ดำรงตำแหน่งนี้ จะเป็นใครไม่อาจจะทราบได้ หรืออาจจะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของบรรพบุรุษของชาวจีน โพ้นทะเลเท่านั้นก็ได้ คำว่า เป็นโถว ซึ่งหมายถึง เป็นตี หรือที่ตั้งเดิม หรือโถวมูซึ่งแปลว่าหัวหน้าในสถานที่นั้นๆ บางคนเรียกย่อๆ ว่า ตีโถว ในสมัยก่อนเมื่อผู้เป็นใหญ่ในเขตนั้นๆ หรือผู้นำในเขตอื่นๆ ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่เขตปกครองมากมาย เมื่อตายไปแล้ว ก็ถูกยกย่องให้เป็นเทพ จึงเรียกว่า เป็นโถวกง ซึ่งหมายความว่า ผู้เป็นใหญ่แห่งเขตนั้นๆ มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบปกครองรักษา หรืออีกลักษณะหนึ่งคือรูปเคารพของเทพ ปูนเถ่ากง หรือปูนเถ่ามา เทพองค์นี้มีลักษณะของรูปเคารพ ที่ไม่เหมือนกันในทุกศาลเจ้า เช่น มีทั้งที่แต่งกาย แบบขุนนางฝ่ายขุน บ้างก็แต่งกายแบบขุนนางฝ่ายบู๊ มีหนวด มือขวาถือหูลู๋เย่ มือซ้ายถือก้อนทอง เป็นต้น เล่าปูนเถ่ากง หรือ ปึงเถ่ากงปูนเถ่ากง ในภาษาแต้จิ๋วนี้หมายถึง “ชุมชนดั้งเดิม” ดังนั้น เล่าปูนเถ่ากง จึงหมายถึง “เทพเจ้าที่คุ้มครองรักษาชุมชนดั้งเดิม หรือก็คือเจ้าที่ของท้องถิ่นนั้นๆ”

เทพประธานของศาลแห่งนี้ คือ เทพปูนเถ่ากง ตามความเชื่อโบราณเชื่อว่า แต่ละท้องที่มีเทพประจำ ชาวแต้จิ๋วเรียกโดยทั่วไปว่า “ตีเถ่าเถ่าเอี้ย” หรือ “เทพผู้เป็นใหญ่ ณ ที่นั้น” ไม่ว่าชาวจีนจะอพยพไปอยู่ที่ใดก็ยังยึดมั่นความเชื่อนี้อยู่ จึงได้แกะสลักรูปเคารพของเทพตีเถ่าเถ่าเอี้ยจากไม้ขึ้นมาเพื่อ

เคารพบูชา ภายหลังเรียกอย่างง่าย ๆ ว่า “ปูนเกล้ากง” “คนที่มาไหว ส่วนมากขอในเรื่องต่างๆ ไปไม่ได้เฉพาะเจาะจง ส่วนมากจะขอให้ ท่านคุ้มครอง สุขภาพดี งานการค้ารุ่งเรือง” การสร้างสรรค์ รูปเทพเจ้ามีทั้งเทคนิคการหล่อสำริด ปูนปั้นเขียนสี เซรามิก การแกะสลักไม้เขียนสีสวมใส่ประดับเสื้อผ้าเครื่องทรงเสื้อผ้า แบบประเพณีการไหว้คนที่มิได้ทางเยอะๆ จะมากกราบไหว้เพื่อให้ท่านปกปักรักษาที่ดิน ดุแลที่ดิน หรืออาณาบริเวณ คอย ปกป้องคุ้มครองคนในบ้านให้ร่มเย็นเป็นสุขและปลอดภัย

ในตลาดสด ส่วนมากจะตั้งเทพเป็นโลงวงไ่ว เป็น เทพประธาน หากไม่ตั้งเป็นโลงวงไ่วเป็นเทพประธานในศาล ก็ต้องตั้งเป็นเทพชั้นรองเพื่อจะได้ช่วยปกป้องความร่มเย็นและการค้าเจริญรุ่งเรือง คนจีนฮกเกี้ยนมักจะทำอัญเชิญท่านไว้ที่หิ้ง เพื่อกราบไหว้ ส่วนคนจีนแต้จิ๋วจะนิยมอัญเชิญท่านไว้ที่หิ้งบนพื้น เพราะถือว่าท่านเป็นเทพเจ้าที่ ในการบูชาเจ้าที่ของแต่ละบ้าน อาจมีรายละเอียดต่างกันนิดหน่อยแล้วแต่คนนิยม เช่น บางบ้าน นิยมบูชาดอกไม้สด มาลัย บางบ้านต้องมีต้นกวนอิม ปักแจกัน ไม้ประจำที่กระถางธูปนิยมมีกิมฮวย (จินฮวา) ประดับ แต่ใน กระถางธูปบางบ้านนิยมใส่ทรายหรือข้าวสารที่กระถางธูป บางบ้าน ใส่เป็นโหงวเจ็งจี้ (อู่จ้งจิว) หรือ เมล็ดทั้งห้า คือข้าวเปลือก ข้าวสารข้าวเหนียวแดง เมล็ดถั่วเขียว เมล็ดถั่วแดง นอกจากนี้ ก็อาจมีของบูชาที่มีความหมายเป็นมงคล เช่น พักทอง พักเงิน สับประรด เงิน ทอง ฯลฯ แล้วก็ยังมีของสดบูชา เช่น น้ำชา 5 ที่ เหล้าขาว 5 ที่ มะพร้าวอ่อน ส้ม บางบ้านไหว้ธูป 5 ดอก ลีกล้วย แล้วการบูชาเจ้าที่คือการไหว้ธูปทั้งห้า คือ ธูปทอง ดิน ไม้ น้ำ ไฟปางหรือลักษณะรูปเคารพของเทพ ปูนเกล้ากง หรือ ปูนเกล้ามา เทพองค์นี้มีลักษณะของรูปเคารพ ที่ไม่เหมือนกัน ในทุกศาลเจ้า เช่น มีทั้งที่แต่งกายแบบขุนนางฝ่ายบุ๋น บ้างก็ แต่งกายแบบขุนนางฝ่ายบู๊ มีหนวด มือขวาถือหูลู่ยี่ มือซ้ายถือ ก้อนทอง เป็นต้น เล่าปูนเกล้ากง หรือ ปิงเกล้ากง

การกำหนดผังการวางรูปเคารพภายในบริเวณศาลเจ้า รูปแบบการวางและการเข้ากราบไหว้ การวางผังภายในศาลเจ้า เริ่มตั้งแต่

1. องค์ประธาน มักจะเรียกตามชื่อศาลเจ้านั้นๆ เช่น องค์ซาไท้จื้อ ซำอ่วงเอี้ย (กลุ่มเทพที่ชื่อตาม ตำนาน) ภายใน ศาลก็จะมียี่ตี้ไหว้ฟ้าดินของศาล
2. ที่ตี ส่วนใหญ่ตั้งอยู่หน้าศาลเจ้า หันหน้าเข้าองค์ประธาน บางแห่งก็อยู่ชั้น 2

3. แป๊ะกงของศาล เพื่อควบคุมดูแลพื้นที่ภายในบ้านคน ทั่วไปก็ใช้ ตี่จูเอี้ย

4. ศาลเจ้าที่มีชั้น 2 องค์เทพที่ต้องอยู่ชั้นบนมี องค์ไ้บยเขียน ไ้บยจุงเซียงฮุก เทพนาจา ลือทงปิง

ศาสนสถานจีนในชลบุรี

1. ศาลเจ้าเงิน ชื่อของศาลเจ้า ไ้ถ่ถ่างท้ายด้วย ไ้ = สอง ไ้จื้ออ้วงเม้งเก็ง ซำเด็กไ้ ไ้ = เทวสถานซาเด็ก = ไ้ตรคุณธรรม ที่ตั้ง สมาคม ซำ = สาม เด็ก = คุณธรรมอ้วงเม้ง ชื่อ เก็ง = ศาลเจ้า เม้งเม้ง = สมาคมเครือ พุทธมามาก สงเคราะห์มีสองชั้น ลงด้วย ไ้ เภาจะ ต้องมีชั้นสอง ไม่ตั้งพื้นชั้นล่าง ซึ่งก็คือ กลุ่มเทพไ้บยเขียน ฮุก นาจา (อยู่ในกลุ่มเทพมีชื่อ)

ความเชื่อเรื่องวางผัง ประตูด้านข้างฝั่งซ้าย เล็ง (มังกร) ขวาของเทพ เสือ รูปปูนปั้นประตูมังกร ประตูเสือ จะมีรูป หรือไม่มี ก็ได้ แต่ต้องติดทั้งสองประตู โดยมองด้านทิศของเทพเป็นหลัก ชาวจีนเชื่อว่า ด้านซ้ายเป็นใหญ่

ส่วนแท่นเครื่องประดับแท่น ไม้แกะ จะนิยมไม้แกะสลัก โดยหุยนหนาน แต่จิว กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน จะตกแต่ง ปักกิ่งจะเรียบ ฉากหลัง แป๊ะกง มักจะเป็นรูปเสือ ถ้าเป็นเทพองค์อื่นก็แล้วแต่ ข่างออกแบบ

ด้านหน้าเป็นรูปมังกรประตูหน้า องค์เทพคุ้มครอง ที่บานประตู ในตำนาน ฉิงทหารเอกของจีนสมัยโบราณ ในตำนาน บริเวณประตู มีรูปปักสองข้างตรงประตูบ้าน บูชาเทพ ที่ประตู องค์ศรีเจ้าประตุในตำนาน ภายในศาลเจ้ายังมีข้อความ ภาษาจีนป้ายใหญ่ ชื่อศาลเจ้าประตูเล็ก ด้านหน้า 2 ประตู ภาษาจีน เป็นตกแต่งตามเสา สัจธรรม คุณธรรม คำสอนคุณธรรม เผยแพร่ ทุกสารทิศดอกบัว แห่งความดี เจริญเติบโต เบ่งบานทั่ว ภาคใต้ (ประเทศไทย คือ ภาคตอนใต้ของจีน) ตามเสา (ตุ้ยเลียง) ต้องเขียนสองข้าง เขียนในเสา เล่นภาษาอักษร ภาษาจีน กลอน กวี มีซ้ายขวา เน้นความสมดุล (ตุ้ย = คู่) (เลียง = สัมพันธ์ต่อเนื่อง) ถ้าคำอยู่คู่กัน อ่าน ตุ้ยเลียง แต่ถ้าคำเดียวออกเสียง ตุ้ย งานมงคล ปีใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ จะใช้คำภาษาเขียน ผ่าห้อย เป็นการเล่นอักษร

2. โรงเจ โดยคติของชาวจีน ถือว่า ศาลเจ้า เนื่องจาก รูปเคารพจะเป็นพระพุทธรูปเจ้านิกายของจีนทั้งหินยานและ มหายาน ส่วนใหญ่จะตั้ง 9 องค์ โรงเจในชลบุรี เก้าแก้วที่สุด ที่ถนนเจตน์จางง มีอายุ 110 ปี

3. กลุ่มวัดจีน ในชลบุรี

- 3.1 วัดเทพพุทธาราม ไกลเฉลิมไทย (เขียนฮุกยี่) เขียน (เทพฮุก) พระพุทธรูป ยี่ (วัด)
- 3.2 วัดโพธิ์ตัดดาราม ศรีราชา ในตัวเมือง โกว เต็ก ยี่ วัดโกวเต็ก เต็ก ความดีคุณธรรม เข้าไปในวัดมี องค์ประธาน 3 องค์ พระยูไล เซ็กเกีย พระพุทธรูปเจ้า ปัจจุบัน (องค์กลาง) องค์ซ้าย ออหนี่ท้อฮุก (อมิตตะพุทธรูป) อดิตตองค์ขวา เอี้ยฮ้อฮุก เอี้ยฮ้อฮวดยา พระพุทธรูป อดิต ฮีเต้เทียวฮ้อฮ้อด้านข้าง 4 (ท้าวภูมิแท่นหน้าประธาน หันออก พระยิม พระสังฆจาย พระพุทธรูปเจ้าพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หันเข้า พระรักษาคุ้มครองวัด ศาลเจ้า องค์ประธาน อยู่ข้าง มีกวนอิม ชาวจีนถือว่าเป็นผู้ชาย เป็นพระเจดีย์ แล้วแต่จะสร้างวัด ไม่มีที่ตี

การวิเคราะห์คุณค่า ความสำคัญและบทบาทของศาลเจ้าจีน

ในการสืบสานอนุรักษณ์ ประเพณีการเคารพกราบไหว้ ศาลเจ้าจีน ผู้มีบทบาทในการสร้างศาลเจ้า ได้แก่ ผู้บริจาค ผู้สนับสนุน ผู้นำการบริหารงานศาลเจ้า ส่วนโครงสร้างการบริหาร ศาลเจ้า จะดำเนินการโดยคณะกรรมการศาลเจ้าหรือกรรมการ บริหารมูลนิธิการส่งเสริมกิจกรรมศาลเจ้า ซึ่งเป็นผู้มีบารมี ร่ำรวย สังคมยอมรับ ตระกูลเก่าแก่ และในการสร้างศาลเจ้านั้น ผู้บริจาค จะเป็นผู้มีจิตศรัทธา เลื่อมใส ร่ำรวยจากการทำธุรกิจและ เสียสละเงินเพื่อสร้างกุศลบุญใหญ่ โดยการสร้างศาลเจ้า ผู้สนับสนุนมักจะเป็นผู้นำ นักปกครองท้องถิ่น นักการเมือง นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ นายกเทศมนตรี คณะผู้บริหารเทศบาล ประธานคณะกรรมการ ศาลเจ้า ประธานชมรมประธานมูลนิธิ สมาคม ประชาชน ในชุมชนและผู้เลื่อมใสทั่วไป

ด้านคุณค่า การแผ่กระจายสอนข้อความภาษาจีนตาม ป้ายใหญ่ ชื่อศาลเจ้า ประติมากรรม ด้านหน้า 2 ประตู ภาษาจีน เป็น ศิลปะการตกแต่งตามเสา งดงามด้วยสีและลวดลายแบบจีน ความหมายแฝงเน้นสัจธรรมคุณธรรมคำสอนคุณธรรม เผยแพร่ หลักความดีงาม

ดอกบัวทุกสารทิศในภาพเขียนเป็นดอกไม้แห่งพุทธรูป ขุนแห่งความดีความงาม ความเจริญเติบโต เบ่งบานทั่ว ตามเสา (ตุ้ยเลียง) ต้องเขียนสองข้าง เขียนในเสา เล่นภาษาอักษร

ภาษาจีน กลอน บทกวี มีซ้ายขวา เน้นความสมดุล (ตุ้ย-คู่) (เลียง- สัมพันธ์ต่อเนื่อง) ถ้าคำอยู่คู่กัน อ่าน ตุ้ยเลียง แต่ถ้าคำเดียว ออกเสียง ตุ้ย งานมงคลงาน ปีใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ เทศกาล จะใช้ คำภาษาเขียน ผ่าห้อยตกแต่ง เป็นการเล่นอักษรเล่นคำเพื่อ การอวยพรและความเป็นสิริมงคลการเตือนความจำความใฝ่ดี ชื่อสัตว์

ข้อเสนอแนะและแนวทางการอนุรักษ์

ศาลเจ้าจีนพื้นที่ลุ่มน้ำ บางปลาสร้อย บางปะกง มีคุณ ทางการศึกษาสถาปัตยกรรม และคุณค่าทางศิลปกรรม การเป็น สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม กลุ่มศาลเจ้าจีนแต่จิว ที่คนบางปลาสร้อย อำเภอ เมืองชลบุรีเรียกกันว่าหน้าเก้งถนนพระยาสังฆจายเข้าสู่ชิวปรากฏการ อยู่ระหว่างตลาดบนและตลาดล่าง เป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ควรแก่การอนุรักษ์ เนื่องจากศาลเจ้า เป็นโบราณสถานสำคัญ ที่ชุมชนประชาชนยังมีการเข้าไปกราบไหว้ตลอด

จากการสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามไปไม่สะดวก คนเริ่ม เลื่อมความนิยมทำให้ทราบว่าศาลเจ้าบางแห่งมีความเก่าแก่ สภาพทรุดโทรมถูกทิ้งร้าง การเดินทางเข้าไปไม่สะดวกจึงควร ต้องมีการเสนอเพื่อเป็นรูปแบบแนวทางการอนุรักษ์ที่มีความ เหมาะสมโดยเน้นอนุรักษ์มากกว่าพัฒนาสร้างใหม่เพราะ ศาลเจ้ายุคนี้ถือเป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม อยู่อย่างมากซึ่งไม่สามารถสร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้เป็นการ รักษาคงสภาพเดิมและฟื้นฟูซ่อมแซมปรับปรุงส่วนที่เสียหาย ไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบลักษณะจากการใช้งานในอดีตให้มีการ พัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมอยู่ในขอบเขตไม่ให้เกิดผลเสีย ภูมิทัศน์ต่ออาคารศาลเจ้าเก่า

แนวทางการอนุรักษ์ศาลเจ้า ควรมีการรวบรวมดำเนินการ ขึ้นทะเบียนศาลเจ้าเก่าที่ถูกทิ้งร้างทรุดโทรมมีคุณค่าสูงเป็น โบราณสถานตรวจสอบสภาพและดำเนินงานอนุรักษ์ศาลเจ้าโดย ต้องรักษาองค์ประกอบสำคัญของศาลเจ้า คือ รูปแบบทาง สถาปัตยกรรม การวางผังบริเวณ ที่วาง องค์รูปเคารพ เทพประธาน ศิลปะการตกแต่งอาคารสัญลักษณ์ รูปจิตรกรรม ประติมากรรม ประดับเพื่อความสวยงามเพื่อสิริมงคล บรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ เพื่อพิธีกรรมทางศาสนา สร้างความเข้าใจและจิตสำนึก ที่คนคิด ที่ถูกต้องต่อคุณค่าของโบราณสถานการอนุรักษ์ ต่อกรรมการ ศาลเจ้าและประชาชนชุมชนใกล้เคียง ผู้สัการะ ยังมีการเสนอ

ให้องค์กรท้องถิ่นจัดตั้งฝ่ายทะเบียนการดูแลงานอนุรักษ์ และ พัฒนาด้านข้อมูลความรู้ของศาลเจ้าในท้องถิ่นศาลเจ้าจีนในพื้นที่ ลุ่มน้ำ บางปลาสร้อย - บางปะกง การวางผังทางสถาปัตยกรรม

ส่งเสริมงบประมาณการบริหารจัดการศาลเจ้าที่ขาดเงินทุน ศึกษาพัฒนาในเรื่องข้อมูลความรู้วิชาช่างสถาปัตยกรรมและ ศิลปกรรมเงินต่อไป

บรรณานุกรม

- กุลศิริ อรุณภาคย์, ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ (2553) กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- จิตรรา ก่อฉันทเกียรติ. (2557). คู่มือไหว้เจ้ายุคใหม่ ไหว้อย่างไรให้โชคดี (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จิตรรา.
- दनัย ผลึกมณฑล (2556). เอกสารประกอบการบรรยาย เรียนรู้สถาปัตยกรรมจีนและลายประดับผ่านศาลเจ้าจีนย่านเยาวราช. กรุงเทพฯ: ศูนย์แต่จิววิทยา, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ วิทยาเขตยศเส.
- ถาวร ลิกขโกศล. (2557). เทศกาลจีนและการเซ่นไหว้. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ธีรชัย ทองธรรมชาติ. (2553). รวมเรื่อง “เมืองชล”. กรุงเทพฯ: บริษัทพินนาบรจักษ์จำกัด.
- นารัตน์ ภักดีคำ. (2553). เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์จีน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- บุญเดิม พันรอบ 2556 วัฒนธรรมจีนที่ศาลเจ้าในภาคตะวันออก. ชลบุรี. ทุนสนับสนุนการวิจัยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล.(2552). 108 สัญลักษณ์จีน. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- พีระ เทพพิทักษ์ และคณะ. (2537). ปูมเมืองฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ: แคนคิด มีเดีย.
- ภารดี มหาขันธ์, นันทชญา มหาขันธ์. (2553). ตระกูลแซ่ในจังหวัดชลบุรี: วิถีและพลังชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มารุต อัมรานนท์ สมาน สรรพศรี. (2541). ข้อมูลสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมจังหวัดชลบุรี ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง การพิมพ์.
- วันทิพย์ สิ้นสูงสุด. (2536). จีน-เทศกาลและวันสำคัญ. กรุงเทพฯ: สายใจ.
- วัลภา บุรุษพัฒน์. (2517). ชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: พินยาอินเตอร์เนชั่นแนล.
- สมาน สรรพศรี.(2556) โครงการวิจัย “การศึกษาศาลเจ้าจีนในจังหวัดชลบุรี คติ ความคิด ความเชื่อ กำเนิดและพัฒนาการ” ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เสถียร โพธิ์นันทะ.(2543) กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย.
- อรรถพล สาตุ้ม. (2545). “ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ชาวจีนกับผู้ปกครองความเชื่อพิธีกรรมในศาลเจ้าจีนจังหวัดเชียงใหม่” ศิลปวัฒนธรรม. ฉบับที่ 268 วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2545